
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

לשון תקופת הביניים: לשון הפיוט ושירת ספרד - 25522

תאריך עדכון אחרון 20-09-2015

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: הלשון העברית ולשונות היהודים

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ אהרן ממן

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: aharon.maman@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: בתיאום מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

בקורס יוגדר המושג תקופת הביניים בתולדות הלשון העברית ביחס למושג ימי- הביניים בהיסטוריה הכללית, ויידונו סוגיות כגון: מושגי יסוד להבנת הפיוט ולשונו, צמיחתו והתפתחותו במהלך ההיסטוריה, אסכולות הפיוט והרקע לצמיחת שירת ספרד, היחס ללשון הפיוט במהלך הדורות, ומורשת לשון הפיוט בעברית החדשה. כן ינותחו פיוטים מן ההיבט הלשוני.

מטרות הקורס:

הקורס יביא לידיעת התלמידים את התודעה שיצירה עברית בתחום השירה לא פסקה מעולם למן המקרא ועד ימינו
למפות את ספרות התקופה הנקראת 'לשון תקופת הביניים' שהיא הארוכה ביותר בתולדות הלשון העברית ולמקם בתוכה את יצירת השירה והפיוט
לתת בידי התלמידים את הכלים והמפתחות לפענוח לשון הפיוט הארץ ישראלי הקדום מהטיפוס הקלירי ומסוגים אחרים
לדעת להבחין בין אסכולות הפיוט השונות ובין לבין שירת ספרד
להביא למודעותם את ספרות תורת השיר ואת הספרות העוסקת בפיוט ובשירת ספרד
לפתח אצל התלמידים רגישות אסתטית, לרבות לאסתטיקה של תקופות קדומות.
לפתח אצל התלמידים גישה ביקורתית מאוזנת, במיוחד לאסתטיקה קדומה

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

התלמידים יהיו מסוגלים לקרוא ולפענח בכוחות עצמם ובעזרת הספרות המקצועית הראשונית והמשנית פיוטים קדומים;
התלמידים יוכלו לערוך מחקרים מסועפים בספרות הפיוט הראשונית בעזרת המשנית;
התלמידים ידעו לעשות שימוש נכון במתודולוגיה הפילולוגית, הספרותית והבלשנית שרכשו אגב ניתוח הפיוטים והשירים;
התלמידים יוכלו ליהנות מקריאה בשירת תקופת הביניים של הלשון העברית;
התלמידים יוכלו לעשות שימוש מועיל בחומרים שלמדו בקורס לצורך מחקר דיאכרוני על הלשון העברית.

דרישות נוכחות (%) :

90%

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה פרונטלית ודיון

הרצאות קצרות של תלמידים
דיווח/בחנים על ביבליוגרפיה
קריאת טקסטים לדוגמה וניתוחם
כתיבת תרגיל אישי והגשתו

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

בכל פגישה ניתן "שיעור" הרצאי-תיאורטי העוסק באחת הסוגיות דלהלן, ותרגיל בקריאת טקסט וניתוחו הלשוני מתוך המקראה: א' חזן וח' שחאדה, "טקסטים מתקופת הביניים- מהדורה מורחבת", אקדמון, ירושלים תשל"ט, עמ' 1-69.

1. לשון תקופת הביניים: הגדרת המושג תקופת הביניים בתולדות הלשון העברית, ביחס למושג ימי הביניים בהיסטוריה הכללית; שלושת הערוצים שבהם נמסרה העברית בתקופה זו; מושגי יסוד להבנת הפיוט ולשונו: בעיקר על פי ע' פליישר, "שירת הקודש העברית בימי הביניים"
2. היחס ללשון הפיוט: ראב"ע בפירושו לקהלת ה א (חזן-שחאדה, עמ' 47-51)
3. בין הפיוט למדרש
4. כינויים ומשפטי תואר
5. ענייני תחביר: התבניות: טרם עד לא; עד שלא; מה... כך... ומקבילותיו בפיוט; שלילת הבינוני ב"לא"; כינוי מושא לגוף ראשון חבור בפועל; כ+עבר; התאם: גרירה לסומך
6. דנומינציה
7. צורות מקוצרות בעבר על-דרך ע"ו (כס, עט, גע)
8. זיקת הפיוט לשון חז"ל
9. זיקת לשון הפיוט ליוונית
10. סוגי הסמיכות בפיוט
- סמיכות השגב; הסמיכות "ההפוכה"; הסמיכות המופסקת ומקורותיהן.
11. תפיסת הפעיל בהוראה עומדת במובן גרימה; ההיקש המורפולוגי: תצורה במשקלי שם הפעולה: פעילה, פיעול ומשקלי הסגוליים
12. אוצר מלים המיוחד או אופייני לפיוט
13. חרות המשורר ב"דוחק השיר"
- תשע הטעויות שחקר אבן ג'נאח בשירי משוררים; מושג השיבה אל העיקר; ההיקש לדוגמות מן המקרא; שלושת המקרים שהוא פסל; "מה שנאמר במלה והחפץ בה זולתה";
14. השפעת השירה הערבית על שירת החול העברית בספרד
- בעיקר ע"פ רצהבי והירשברג.

חומר חובה לקריאה:

- א' חזן וח' שחאדה, "טקסטים מתקופת הביניים- מהדורה מורחבת", אקדמון, ירושלים תשל"ט ע' פליישר, שירת הקודש העברית בימי הביניים, ירושלים 1975, בייחוד עמ' 98-99, 269-275, 417-418, 476-477, והמונחים הנדרשים על פי המפתח.
- א' גולדנברג - האנציקלופדיה העברית, כו 648-649, 666-667; *Judaica Encyclopedia* 1660, 1616-1609:16
- א' גולדנברג, 'דוחק השיר בתורת הלשון העברית בימי הביניים', מחקרי לשון מוגשים לזאב בן-חיים (בעריכת מ' בר-אשר ואחרים), ירושלים תשמ"ג, 117-141
- י' יהלום, שפת השיר של הפיוט הארצישראלי הקדום, ירושלים תשמ"ח
- מ' זולאי, האסכולה הפייטנית של רב סעדיה גאון, ירושלים תשכ"ד, יג-מ (סגנון קלירי מהו? הסגנון הסעדיאני)
- דן פגיס, שלוש גישות עקרוניות לגבי שירתנו בספרד, שירת החול ותורת השיר למשה אבן עזרא ובני

דורו, ירושלים תש"ל, 25-34
י' רצהבי, "עיוני לשון בשירת ספרד", לשוננו, כא, עמ' 22-32; "עיוני לשון בשירה העברית בספרד",
לשוננו, כז, עמ' 29-34
ח"ז הירשברג, "היהודים בארצות האסלאם", בתוך: ח' לצרוס-יפה, "פרקים בתולדות הערבים
והאסלאם", תל-אביב 1967, עמ' 290.

חומר לקריאה נוספת:

בראדי-וינר, מבחר השירה העברית, ירושלים תרצ"ד
א' מירסקי, פיוטי יוסי בן יוסי; השירה העברית בתקופת התלמוד
סדר עבודת ישראל ליצחק בן אריה יוסף דוב המכונה זליגמן בער, הוצאת שוקן תרצ"ז (פיוטי ר' אלעזר
הקליר)
י' דוידסון, פיוטים ושירים מן הגניזה שבמצרים, גנזי שכטר 1, ניו יורק תרפה
ח' שירמן, שירים חדשים מן הגניזה, ירושלים תשכ"ו

פירושים למחזור

י' בער, סדר עבודת ישראל, רדלהיים תרכ"ח, תרצ"ז
ד' גולדשמיט, סדר הסליחות (כמנהג ליטא, כמנהג פולין), ירושלים תשכ"ה 13-18
ד' גולדשמיט, סדר הקינות לתשעה באב, ירושלים תשכ"ח.
הנ"ל, מחזור לימים הנוראים, א': ראש השנה, ב': יום כיפור, ירושלים תש"ל

ספרי שימוש

י' דוידסון, אוצר השירה והפיוט, א-ד, נויארק תרפ"ה-תרצ"ג, מילואים HUCA 12, 13, (1937-1938),
823-715
מילון כנעני

קריאה נוספת

אברהם אבן עזרא, ספר צחות, עמ' י-יא
משה אבן עזרא, ספר העיונים והדיונים, מהד' א"ש הלקין, ירושלים תשל"ה
ש' אליצור, פיוטי רבי אלעזר בירבי קילר, ירושלים תשמ"ח
יצחק בקון, פרקים בהתפתחות המשקל של השירה העברית, 1968
א' גולדנברג, עיונים באגרון לרב סעדיה גאון, לשוננו לז (תשל"ג), 117-136, 275-290, לח (תשל"ד),
90-78
א"מ הברמן, תולדות הפיוט והשירה, רמת גן 1970, 15-134
הנ"ל, כתב לשון וספר, ירושלים תשל"ג, 194-199, 205-215
א' מירסקי, סגנון הפיוט הקדום, זכרונות האקדמיה ללשון ההעברית, ג-ד (תשט"ז-תשי"ח), 1-129
הנ"ל, פיוטי יוסי בן יוסי, ירושלים תשל"ז, 61-74
ר' מירקין, 'הבחינה הדקדוקית והסגנונית באוצר המילים של ינאי', דברי הקונגרס העולמי הרביעי למדעי
היהדות, ב', ירושלים תשכ"ט, 437-441
ע' פליישר, פיוטי שלמה הבבלי, ירושלים תש"ל, 95-116
הנ"ל, פזמוני האנונימוס, ירושלים תשל"ד

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 45 %
הרצאה 0 %
השתתפות 15 %
הגשת עבודה 20 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 20 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:
אין מידע נוסף